

Mogla bi se otkriti istina o propasti Epidaurusa

Ivo Bendiš, Zagreb

Zgodan položaj današnjeg Cavtata na moru, kao i plodno zemljište Konavala u njegovom zaleđu, nedvojbeno dokazuje, da je ovaj kraj još u pradávnou doba bio naseljen. A postoje i drugi dokazi i legende. Odmah poviše Cavtata, kod crkvice sv. Đurda, našao se reljef boga Mithre, a također u obližnjem selu Močići još savršeni reljef, uklesan nad ulazom u malu špilju u čijem donjem dijelu nalazi se bazen. To je bio prirodni hram obrašten šumskim rastlinjem, kao i oni u perzijskim brdima i u drugim nekim zemljama, kao mikrokosmos stvorenog svijeta, posvećen Mithri, ocu svega.

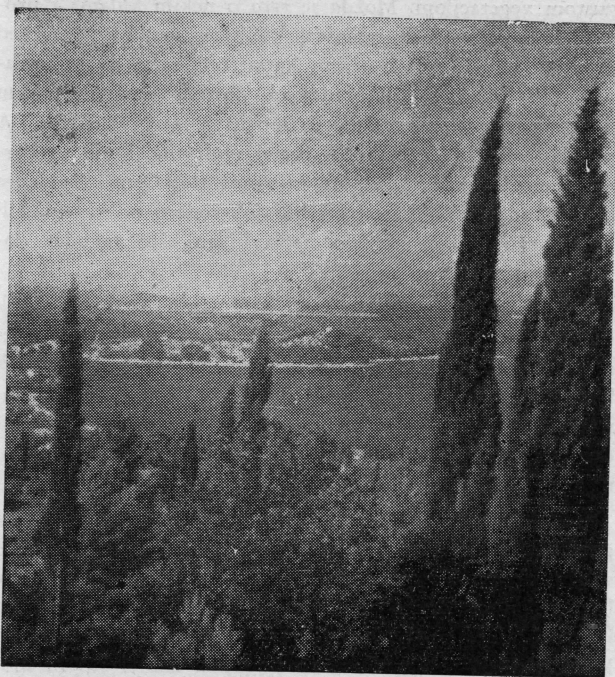
Oko godine 1408. prije n. e. kralj Kadmo sa ženom Hermonijom, prognan od svojih zemljaka, nađe utočišta kod plemena Enheljana, koji ga izaberu za vođu. On potuče i podjarmi Ilire i nastani se u Konavlima. Legenda kaže, da mu je i grob u planini Sniježnici (Mons Cadmeus). Oko godine 589. prije n. e. doseli se tu pleme Partenaca sa Peloponeza iz okolice grada Epidaura i osnuje novu nasobinu, koju prozvaše također Epidaur, jer je zemljište

sličilo njihovoj staroj postojbini. Sobom donesoše i kult boga Eskulapa. Za vrijeme cara Oktavija Augusta, god. 30. prije n. e. zaleprša u Epidauru zastava rimske imperije. Za rimskog carstva razvio se grad i postao velikom trgovačkom lukom. O tome svjedoče mnogobrojne građevine, kao amfiteatar, bazeni za kupanje, vodovod iz daljine oko 20 km. Našao se i grob sa natpisom prvog rimskog prokonsula Dolabelle. Već god. 265. spominje se kao sijelo biskupije. Brojio je 40.000 stanovnika. Rimljani su gospodarili nekoliko stotina godina, sve dok nije nestao Epidaur, a na njegovim ruševinama podigao se novi grad, današnji Cavtat.

O tome, kako je i kada nestao Epidaur povjesničari se ne slažu, jer pravih dokaza do sada nije bilo, niti su utvrđeni, pa postoje samo nagađanja na osnovu starih pisaca i kronika.

Ljetopis popa Dukljanina kaže, da su Saraceni došli iz Sicilije i razorili sve naše primorske gradove. Latini su pobjegli u gorske krajeve. Kad su se htjeli povratiti ponovno u svoj kraj, Slaveni su ih pohvatili i pridržali kao robove. Kasnije su ih pustili uz plaćanje danka, a oni su pomogli obnavljati porušene gradove.

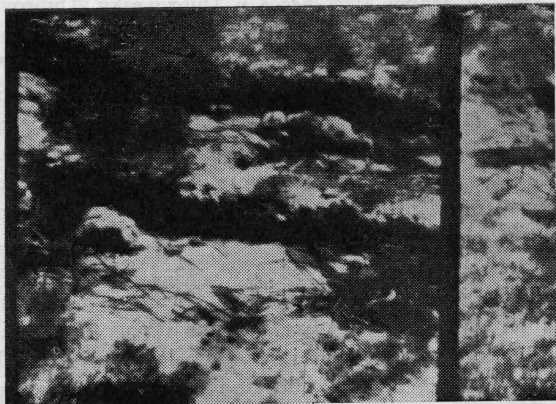
Toma arhidakon splitski iz XIII. vijeka tvrdi, da je Epidaur propao kad i Solin za vrijeme pape Ivana IV. i da su se bjegunci Solinjani sa Epidaurićanima sjedinili i sagradili novi grad Ragusu (Dubrovnik). Po Coletiu, Solin i Epidaur propali bi 639. god. Po rukopisu br. 312, str. 1856. u arhivu Male braće u Dubrovniku, Dubrovnik je osnovan 626. god., a po drugim 656. od bjegunaca iz Epidaura koji je bio uništen od Slavena. Konstantin Porfirogenit kaže, da su Saraceni razorili za vladanja cara Heraklija (610.—641.) više gradova, pa da sigurno nisu poštedjeli Epidaur i Molunat. I Dubrovačka kronika se slaže, da su Epidaur srušili Saraceni, a stanovnici se sklonili u kaštela Spilan i Gradac, pa kasnije prešli u novo naselje Pustijernu (Dubrovnik). Ivan Ravenjanin koji je bio u dubrovačkoj službi od 1384. do 1387. bilježi dvije verzije. Po jednoj Epidaur je razrušio neki velikaš iz osвете, a po drugoj Saraceni za vrijeme Pipina (751.—768.). Prof. Luko Zore misli da je Epidaur ležao negdje u konavoskom polju, a da je današnji Cavtat bio samo luka Epidaura. Ipak ne poriče da je more za nekakvog katk-lizma progutalo mnoge zgrade. Momsen je bio mišljenja,

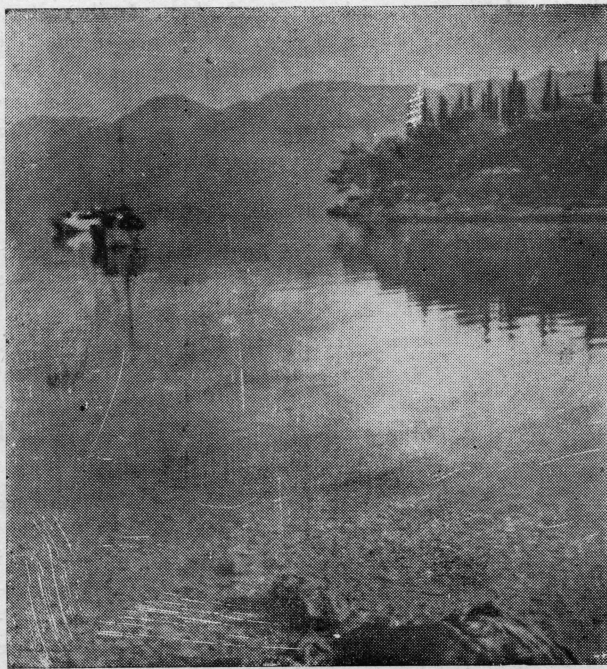
Pogled na zaljev Tiha

da je položaj Epidaura bio na Prevlaci na ulazu u Boku Kotorsku, a ne na poluotoku današnjeg Cavtata, dok Evans ovo mišljenje pobija i dokazuje, da se Epidaur nalazio baš na cavtatskom poluotoku i oko njega. On je pretražio mjesto i okolicu i došao do značajnih rezultata, što su i najnovija istraživanja potvrdila. On je našao novaca iz trećeg vijeka prije n. e. kao i mali novac iz Beotije, odakle je grčko pleme preselilo u naš kraj, što se može dokazati i po imenima nekih položaja u Cavtatu i okolici. Epidaur je — kaže on — rimski grad, niknuo iz grčkog naselja. Helenske tradicije su i game koje prikazuju boga Eskulapa a našao je također i novac Fokin (602.—610.) posljednji koji se kovao, pa misli da je i Epidaur u tome razdoblju stradao. Svakako do godine 598. Epidaur je postojao. Do te godine se nalazio u izgnanstvu epidaurski biskup Florentius, a građani su tražili da se njegov slučaj riješi po kanonima crkve, a to je posljednje pismo u kome se Epidaur spominje kao grad.

Evans tvrdi da su Saraceni ili Slaveni porušili grad, ali predgrađe na sjevero-istočnoj strani poluotoka propalo je u more, pošto se i danas vide u moru zidine nekih zdanja, koje su uslijed potresa utonule. Tamo ni ribari ne bacaju mreže, jer znaju da bi im se zakačile za nekakve hridine. A više puta izvadili su manje i veće amfore i komade mozaika. Odakle sve to? Kada su se kopali temelji odmarališta uz samu obalu naišlo se na zidine, koje su se pružale u more. U zalivu je zemljište pjeskovito, dno obraslo lisnatom travom i ponajviše puno mulja. Pri kraju je plitko, pa pomalo ide sve dublje, ali i na 500 m dubina iznosi desetak metara. Sve su to indicije da je zemljište usljed neke katastrofe utonulo u more. To se znalo, ali se nije istraživalo. I u močvarnim predjelima Neretve nalaze se još spomenici stare Narone i propadaju. A za Epidaur možemo kazati još i to, da grad od 40.000 stanovnika nije se mogao razviti na poluotoku gdje je danas Cavtat, jer tamo može jedva stajati 200—300 kuća. Kada toliki tvrde da je bio razoren od Saracena i Slavena, to će biti bio zapadni dio grada, gdje se nalazio amfiteatar. Iz ostataka tih kuća gradile su se nove kuće u čije zidove bijahu uzidane razne ploče sa natpisima koje se i danas nalaze u muzeju. Ali sa sjeveroistočne strane čitavo predgrađe je nestalo. Spomenici Epidaura dakle sigurno leže na dnu mora u zaljevu Tiha. Izgleda, da se za to više interesiraju stranci, nego mi. Možda misle da bi tamo mogli naći i kakav ćup zlata.

Podvodna snimka u zaljevu Tiha u Cavtatu - ruševine

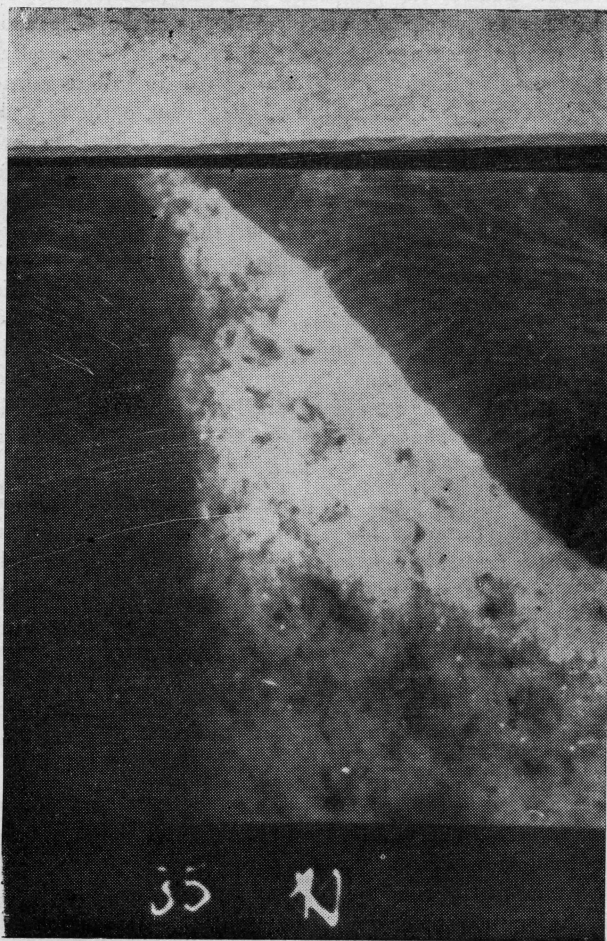
Motiv u blizini potonulog Epidaurusa

Ljeti 1954. dođoše u Cavtat dva Nijemca koji su se interesirali za ostatke propalog grada. Prokrstarili su zaliv, spuštali se na morsko dno i snimali. Priznali su sami da je to bio mučan posao, jer je veliki dio zidina zatrpan muljem i pijeskom. Evo nekoliko podataka sa njihovih ispitivanja.

Podvodne razvaline sastavljaju kompleks zidina i gradina u formi platoa. Krajevi nekadašnjih zidova zabili su se u pijesak i mulj. Neke uzvisine su u formi platoa. Ima nekoliko jama u formi glačala, koje leže otprilike 1 m dublje od ostalog morskog dna. U unutrašnjosti ne postoji nikakvo rastlinstvo, dok je ostalo morsko dno obraslo gustom vegetacijom. Možda se radi o nekim kulama i prostorijama podzemnih tamnica, kojih su nadkrovlja uslijed nagrizanja vode upala nakon katastrofe, tako da su naslage mulja oko okolnih građevina dostigle izvjesnu visinu prije nego je u unutrašnjosti moglo početi taloženje. A možda su to bili prostori u formi podruma, kojih su gornji dijelovi nekada ležali na ravnome tlu. Ostaci Epidaura koji su odmah po katastrofi bili još vodom pokriveni, bili su po svoj prilici pomalo naplavljavani, što također dokazuju iskopine.

U dubokoj se vodi zidovi daju jasno ustanoviti, dok su oni što se više približuju obali, sve više zatrpani pijeskom. To je razumljivo, jer morski valovi vuku pijesak k obali. Naišli su i na neku zgradu gdje se jasno razpoznavaju ostaci triju zidova koji paralelno teku. Među zidovima tlo je ulegnuto u obliku kuta, što bi mogla biti neka soba ili prostorija.

Na drugom mjestu vide se dva velika, visoko uzdignuta luka, koja su omeđena jednim po prilici 1 m visokim zidom. Komad zida koji stoji u sredini dijeli oba luka jedan od drugoga. Lukova sličnih i ljepših oblikom ima nekoliko, pa i zidova koji su tekli ravno kao po konopu. Vide se i međusobno povezani zidovi što bi mogle biti nekadašnje gradske zidine. Po položaju zidova,

*Podvodna snimka u zaljevu Tiha u Cavtatu
— uzdužni zid na dnu mora*

moglo bi se vjerovati da se vanjski pojas grada u velikom dijelu sastojao od kula.

Ovaj istraživač iako nije arheolog, ali nije ni neki diletant, jer se po svemu vidi da se razumije u građevinarstvo, da dobro opaža i stvara zaključke.

Promatrao je dubrovačke zidine, gdje vanjski profili teku izbočeno, dok kod epidaurskih, zidovi sa svojim udubenim (konkavnim) svodom upućuju prema vani, pa se na

prvi pogled stiže utisak, kao da su sadašnje površine u formi platoa nekada morale ležati izvan gradskih zidina. S obzirom na oblik hridina na kojima su zidine počivale, kaže on, graditelji su bili prisiljeni udešavati oblik gradskih zidina prema njihovoj podlozi. To bi bilo jedino prihvatljivo objašnjenje (u koliko još postojeći zidovi predstavljaju zaista vanjske granice nekadašnjih gradskih zidina) za zidove, koji su osobito upadljivo prama vani konkavni na nekim mjestima. Kod tih mjesta, nije se našlo nikakvih znakova, da su se zidovi nekoć zaobljeno zatvarali. Takve pretpostavke nijesu se uopće nametale, ali se do njih moglo doći.

Sastav nekadašnjeg zidnog kamenja amorfan je. Kamenje je postalo mekana masa. Izgleda kao bijela glina, ali nije gnjecava, već zrnasta i podatna. Prama tome, teško bi bilo i vaditi pojedine komade iz mora. Kroz toliko vjekova voda je učinila svoje, pa iako bi se našao kakav spomenik, taj bi bio mnogo oštećen. U dubrovačkom muzeju nalazi se jedna glava od kamena koju je sigurno izvukla jedna mreža, ali bi vrlo teško prepoznali čija je, toliko je izgrizena.

Nauka nam dokazuje, da potresi nastaju uslijed toga, što se lava pokrene u podzemlju. Ta vulkanska lava kada dođe u doticaj s podzemnom vodom, stvara se u paru, uslijed čega se ruše podzemne provalije i pukotine. I zemaljska se površina ulegne uslijed pokretanja masa u zemljinoj kori. Potres nastaje i uslijed urušavanja podzemnih šupljina djelovanjem podzemnih voda kojih u tom kraškom predjelu oko zaliva Tihe ima. Nema sumnje, da je na taj način nestao onaj dio Epidaura sa sjeveroistočne strane poluotoka i utonuo u more. Velike količine vulkanskog mulja kroz stotine godina zatrpale su zidine i zdanja koja su nekoć resila starodrevni grad. Nestala su kao da nikad nijesu ni bila. A taj vulkanski mulj, kažu ljudi, ima ljekovit učinak. Mnogi su se liječili od reumatičnih oboljenja i ozdravili.

Nastaje pitanje: da li bi se mogao sa morskog dna izvući koji spomenik tog starog grada i otkriti štogod iz života njegovih stanovnika?

Tu nije ni tako velika dubina (10 do 20 m), a sa vremenim spravama sigurno bi pothvat uspio, a uloženi trud i trošak sigurno bi se isplatio. Tako bi se otkrila istina o propasti ovog našeg drevnog grada.